

A R G U M E N T U M
L I B R I Q U A R T I.

IRRIS A Lucretianæ doctrinæ arrogantiâ & absurditate, de Motu hoc Libro quærendum proponit, exponitque insitam Atomis ab Epicuro gravitatem & declinationem: à v. 1. ad v. 103.

1°. Declinationem refutat variis argumentis: à v. 103.
ad v. 237.

Ex declinatione Atomorum non posse, ut censet Epicurus, explicari mentis humanæ libertatem: à v. 237. ad v. 323.

Gassendi commentum de diversâ Atomorum velocitate confutat: à v. 323. ad v. 402.

2°. Gravitatem Atomorum impugnat: à v. 402. ad v. 541.

Gravitatis causam enuntiare aggreditur, quam repetit ab æthere terram ambiente. Admonet hypothesim suam à se non pro certissimâ adduci, sed tanquam Epicureâ saniorēm: à v. 541. ad v. 581.

Divisâ subtili, quæ terram circumfluit, materiâ in plures Pyramides, ex earum vi centrifugâ oriri putat corporum gravitatem, ac præterea ex æquali terreni vorticis pressurâ: à v. 581. ad v. 695.

Corpus nullum per se aut grave aut leve esse probat variis exemplis : à v. 695. ad v. 933.

Gravitatem Newtonianam in attractu positam refellit, ac Cartesii sententiam cum Neutoni sententiâ comparat : à v. 933. ad v. 1125.

Redit ad Motum Epicureum, ostenditque, neque connecti, neque resilire Atomas potuisse : à v. 1125. ad v. 1295.

Spinosæ sententiam de Motu æterno & in ipsâ Materiæ naturâ inhærente evertit, concluditque Motum ab auctore aliquo à Materiâ diverso afflari Materiæ debere : à v. 1295. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER QUARTUS.

De Motu.

AC veluti medio jam fessus monte viator,
Saxosum per iter postquam ereptavit, in altâ
Tandem rupe sedens vultum sudore madentem
§ Tergit, & ascensu labefactos recreat artus:
Tum rigidas cautes & quæ juga vicit anhelans
Cernere amat, re legitque oculis vestigia lœtis:
Surgit mox, avidus summum exsuperare cacumen,
Quique viæ supereft labor, hunc animosior implet.
¶ Abdita Materiæ sic nos penetralia tandem
Emensos, juvat ire, novosque accingier ausus.

I

Dum gradimur, sensim tenebras lux orta resolvit:
 Et malè fucati decrescit gloria vatis.
 Numine calcato sedenim spoliisque superbus,
 Quām plenis cantabat ovans sua semina buccis!
 15 Quām tumidē magni celebrabat Inanis honorem!
 Jamque immortales Epicuri ad templa ferebat
 Exuvias, viridi redimitus tempora lauro
 Victor; ob erectum Superis & Manibus Orbem,
 Atque incantatas præclaro carmine gentes.
 20 Mœsta sequebatur manibus post terga revinctis
 Rellgio, slipata choro lugente piorum;
 Victima sacrilegūm cultro mactanda profano.
 Tum saltu atque jocis pubes insana micare,
 Spargere purpureos flores myrtumque virentem.
 25 Nec deerant, Veneris lectissima turba, puellæ,
 Quæ calathis ferrent uvas & Adonidis hortos.
 Jam duce tu gradiens Ratione, quid ille creparet
 Vidisti; fragiles nugas & vana tropæa,
 Non sine despectu quodam tacitoque pudore
 30 Miratus tenues dilabi prorsus in auras:
 Nec personatae steterunt mendacia Musæ.

UNDE putas, Quinti, Vero tam dissita rerum
 Principia, æternūmque sibi pugnantia, tantam
 Invenisse fidem? Quæ vis arcana sequaces
 35 Traxit, & assuetis homines absterruit aris?
 Namque ciere feras nunquam felicior Orpheus
 E syllvis, quā Threicius fluit annis in æquor;
 Aut exultantes pelago Delphinas Arion:
 Auritos lapides citharā nec blandior olim
 40 Ducere, Cadmæas plectro qui condidit arces.

Quæ nubes animos adeò caligine tetrâ
 Obduxit, lucem ingénitam ut restinguere posset;
 Ipsiisque nitens Veri jubar abderet umbrâ?
 Sensuum adulatrix, & falsi lena Cupido.

45 Des, inquit, spatium cunctis penetrabile rebus,
 Ac sine fine patens; quod partes attamen imas,
 Et superas habeat; quod stet vigeatque suâ vi;
 Cætera par nihilo: des largam Materiæ vim,
 Æquè infinitam; sed quæ non impleat illud:
 50 Congeneres Atomos, varias tamen; atque figuris
 Omnibus insignes, cum simplicitatis honore;
 Extensas, non dividuas; sine partibus, & cum
 Partibus. Adjicias Totum non amplius esse
 Unâ parte suâ; atque modos non esse modorum
 55 De genere: exemplo Mundum sine Numine condam.
 Credo equidem. Verùm qui tot tibi monstra dedisset,
 Huic tres Anticyræ sanando non satis essent.

AT quia corporibus non sufficit una creandas
 Materies, aliquis ni jungat semina motus,
 60 Re super hac si non meliora Lucretius edet,
 Bilem grandiloquus doctor, risumve movebit.
 Ergò, ne partem hanc leviter censoria virga
 Prætereat, quæ præcipua est, minus ardua quamvis,
 Nunc inquirendum de Motibus. Hic Epicurum
 65 Cernimus erroris scopulo allisisse volentem.
 Namque animi dubius, cùm naturale movendi
 Principium causamque Atomis quæsisset in ipsis,
 Optaretque, ut multimodas dedit esse figuræ,
 Sic quoque multimodis Atomos impulsibus omnes

70 Urgeri; quo commodius transversa vagatae
Obventare sibi ac cœtus celebrare frequentes
Inter se possent; solam, quæ munus obiret,
Invenit gravitatem. Et eam sic nexibus artis
Omni Materiæ conjunctam edixit, ab illâ
75 Nunquam ut divelli quovis molimine posset;
Propria ceu reji natura atque intima virtus.

VERUM Democrito quondam hæc elementa docenti,
Quæ vetus ante omnes Leucippus tradidit auctor,
Si non & primùm Phœnici debita Moscho,
80 Responsum fuerat, tali haud primordia motu
Misceri, nedum regredi, aut incurrere possent.
Namque parallelis æternūm ductibus ibunt;
Nec prior unquam Atomus potis expectare sequentem est.
Unde simul nullis poterunt coalescere vinclis.
85 Riserat objectum fortè, ut ridere solebat
Omnia Democritus; sedenim non solverat unquam:
Et qui solvisset, manifesto lumine victus?
Pondere cuncta suo quoniam directa feruntur
Ad perpendiculum, ni causa suborta vetabit.
90 At puro in Vacuo quæ causa suborta vetaret?
Nam placidus ventis cùm coelo decidit imber,
Gutta nequit superas præcurrrens sistere guttas,
Aut quatere à tergo, pulsive reflectere sursum.
Sed neque transversas unà secum ima petentes,
95 Ordine quo primùm liquidis sunt nubibus actæ,
Ulla ferire potest, aliisve per aëra nesti.
Hæc reputans & mente cavens Epicurus acutâ,
Declinare Atomos ait, & descendere motu
Obliquo. Sic fortuitis occurribus ansam

100 Præbuit; optatisque ratus nil defore tandem,
Et patre Democrito longè solertia, ire
Detortas Atomos jussit, quò pondera ferrent.

EXPROBRARE viro nolim, quod & ipse libenter
Confessus vitium proprio emendare reperto
105 Nititur: haud illi probro est quòd desipit alter.
Culpam igitur veterem fileo; sed in hocce repertum
Invehor, & quām sit fallax & inutile, dicam.
Nam vel cuncta simul corpuscula sponte cadendo
Declinant simili descensu, & passibus æquis,
110 Atque parallelo motu sunt percita; tumque
Nil agit, ast eadem redeunt incommoda semper;
Semina quandoquidem disjunctim, ut diximus, ibunt,
Nec se unquam attingent: vel quædam obliqua moventur,
Quædam non; & sic, ut distant plurima formis,
115 Distabunt pariter motu: provincia cuique
Jam dabitur: bifidumque Atomi scindentur in agmen,
Tramite currentūm obliquo, rectoque cadentūm.
Unde ergò accipiunt proprii divortia lapsūs;
Etsi naturæ paris, etsi nescia causæ?
120 Nam quæcumque pari sunt mobilitate, parique
Prædicta naturâ, nulloque auctore moventur,
Non est ut motûs in se discrimina gignant.

O Epicure pater! Vellit si talia credi
Relligio, quantis eadem commenta cachinnis.
125 Exciperes! Matrem dixisti sæpe malorum,
Ast errorum etiam & potiori jure vocares.
Materiæ sic ipsa tuæ primordia vertis.
Ad libitum! Quidni, quoniam te sculpere multas

Non puduit primis individuisque figuras
 130 Principiis, totidem simul ausis indere motus ?
 Namque rotare alia , atque alia intorquere per omnes
 Curvarum amfractus , per qualescunque figuras ,
 A moto quotquot describi corpore possunt ,
 Per spiras , rhombos , & flexus atque reflexus
 135 Fulgoris in morem , aut colubri repentis in herbâ ,
 Nunc & reticuli , telæ nunc textilis instar ,
 Ducere sic poteras , velut inclinare parumper .
 Quandoquidem Natura , Deo quam subtrahis omnem ,
 Nutibus ipsa tuis famulatur , pronaque servit .
 140 Ponere vis Mundo leges , at ponere nescis .
 Qui regnum affectas , quin firmius utere regno ?
 Sobrius imperii , saltem hac in parte , videris
 Atque verecundus ; neque opes impendis abunde ,
 Omnipotens Epicure . Atomî , tua maxima cura ,
 145 Parcè congenitas per te accepere figuras ;
 Parciūs & motum . Tamen hunc variare decebat
 Pluribus innumerisque modis : ut nempe tot inter
 Dissimiles , imò adversos , cùm deforet unus ,
 Alter opem subito ferret ; casuque venirent
 150 Quidam opportuni , per quos occurrere tandem
 Agmina pugnantum , simul & concrescere possent .
 Nam licet inumeras miro trahat ordine turmas
 Impiger , & variis fulgens exercitus armis
 Spiret bella ferox , seu fortis ille maniplos
 155 Explicat in campo , seu cogitur ire viritim ;
 Ac per pontis iter deducitur agmine longo ;
 Prælia non miscet , si non erit obvius hostis :
 Nec stagnat , nullo qui defluit objice , rivus .

CONTINUÒ obtrudes , id per me non stetit unquam :
 160 At similes Atomî naturâ , & sponte cadentes ,
 Per se non poterant sic in diversa vagari .
 Certè non poterant . Sed cur potuere cadendo ,
 Partim flectere iter , partim procedere rectâ ?
 Non minor est ratio (si pro ratione voluntas)
 165 Cur varie exagites , quâm cur deflectere cogas .
 Utilior tibi , cùm strueres vice Numinis Orbem ,
 Fabula , sed Vero magis haud aliena fuisset .
 Cur tua tam discors pugnat sententia secum ?
 Usque adeò in laqueos ultro se se induit error !
 170 Nempe negas alio impulsu per Inane quietum
 Veloces Atomos , proprio quâm pondere , ferri ;
 Et perpendiculari ad normam simul omne fateris
 Delabi , substrata vetant nisi corpora , corpus :
 Ast idem (quis crediderit) legum ipse tuarum
 175 Immemor , has Atomos labentes , objice nullo ,
 Declinare jubes . Et sunt qui nomen adorent ,
 O fallax Epicure , tuum ! Quibus esse videris
 Naturæ solus Mystes , Verique sacerdos !
 Quorsum igitur delira tua hæc corpuscula tendunt ?
 180 An sic ire volunt ? Invitane torquet Inane ;
 Aut ventus quidam Æolio fugitus ab antro ?
 Nonne vides , ut jam in formis ostendimus antehac ,
 Posse nihil reji , per se se quæ stat , aedes
 Coniunctum , nisi quod cum illâ non esse repugnet .
 185 Ergò si quasdam per se procedere rectâ
 Vis Atomos , omnes per se sic ire necesse est :
 Si quasdam inflectas , infletere cogeris omnes .
 Atque ideo , cùm quæque Atomus , te judice , ferri
 Possit utroque modo , per se neutrum esse fateris .

190 Alterutrum, quasi congenitum affirmare, prosector
Desipere est; utrumque simul, quo nomine dicam?

ADDE quod obliquè soleat res mota vocari,
Cùm locus unde venit nobis haud esse videtur
E regione; licet verè directa sit in se.

195 Quadrati latus aspicio; quocunque per illud
Venerit, hoc ad me recta procedere dicam:
Per diagonalem verò si venerit, et si
Tramite directo, quia non convertor ad illam
Unde venit partem, subito procedere dicam
200 Corpus id obliquè. Secus autem dejnde futurum est,
Si diagonalem, quā nascitur aut cadit, illuc
Translato percurram oculo; tunc namque vicissim
Ibit in obliquum quadri latus omne videnti;
Quæque erat obliquo traçtu via, recta futura est.

205 Sic Äquatori inclinata est orbita Solis,
Olli dum Äquator simul inclinatur & ipse.
Obliquas igitur, quarum te nomine jactas
Inventor, rectasque vias quod discrepat inter,
Hoc totum inde oritur quod sint data puncta secundum
210 Aspectus varios. At Inanis gurgite vasto,
Immensisque locis, age, dic, ubi terminus à quo
Discendant Atomi celeres; ubi terminus ad quem
Perveniant? Quo respectu, quā parte locorum
Obliquè potius, quām directè; aut vice versa
215 Pergere dicamus? Quæ te dementia cepit,
Ut, quæ prima jacis veluti fundamina sectæ,
In te versa ruant, proprio & te pondere frangant?

Ex infinito veniunt mea semina, dices;

Ac Terræ centrum versùs gravitate feruntur.

220 Infinitum ergò tibi circulus esse videtur,
In quo Terra locum centri tenet. Ast ego nuper
Jam satis ostendi, quām sit contraria Vero,
Quamque pudenda tuæ super hoc sententia mentis.
Verùm esto: neque enim hoc, si dem, tua dicta juvabit.

225 Scilicet ad centrum quæ linea tendit ab oris,
Recta venit breviore viâ: si torta veniret,
Prorsus aberraret centro. Si proinde cadentes
Tempore ab æterno, perque infinita locorum
Deflectes Atomos, arcūs describere chordam
230 Cogentur, minimè radium: gravitate remotâ
Ad centrum non pervenient: clinamine tanto
Extrà delatæ, procul à regione viarum
Excedent. Res mira, locum, quò semina mittis,
Declinare jubes! Obstas, ne jussa facestant!

235 Siccine Democriti mendum sarcire putabas?
Ipse tegis vitium vitio, frustraque bis erras.

F U T I L I O R A quidem petis argumenta, repertum

Hunc motum ut statuas, è nostrâ in rebus agendis

Libertate. Novum Logicæ genus! Est homo liber,

240 Inquis: agit quæ vult; quæ non vult, sponte relinquit:
Ergò declinant Atomi; fit serva Voluntas,
Si non declinant. At ridiculum esse probavi
Clinamen. Quod si facilis concedere vellem,
Hinc libertatis nunquam peteretur origo.

245 Singula ponamus deflecti semina. Quid tum?
Hinc homo liber erit, dicis. Quæ copula necit
Hæc effata? Nihil video, quod suadeat unum
Ex alio nasci: quin & contraria cerno.

Nam si declinent Atomī per Inane vagantes,
 250 Naturā, propriis & viribus, ac sine causā,
 Declinant ideo, quia declinare necesse est.
 Aut si, dum currunt ita, libertate fruuntur,
 Quam dare corporibus possint exinde creatis,
 Tunc non solus homo tali potietur honore,
 255 Qui proprius mentis tamen est, velut ipse fateris;
 Libera erunt pariter quæ corpora cunque videmus.
 Unda per acclives proprio non pondere ripas
 Curret, at interdum stagnans resupina sedebit.
 Non nunquam errabit stipulis innoxia flamma,
 260 Invisaque domos tantūm, vel ligna cremabit,
 Si volet. Iste lapis quem immotum mille per annos
 Sæcla vident hominum, summo de culmine turris
 Sponte cadet, cùm stare loco fastidet alto.
 Si libeat Soli, Sol non orietur; & umbras
 265 Pellere nocturnas Luna indignata negabit.
 Quidquid in Orbe vides, ne jam contingere casu
 Ne vi Naturæ, ne motu denique dicas,
 Verū ex arbitrio, propriāque libidine rerum;
 Si dotem eximiam, quā gens humana potitur,
 270 Omnibus ex æquo rebus Natura creatrix
 Indulsit, proprio neque nos hoc munere donat.

SED libertatem cunctis dum prodigus æquè
 Corporibus tribuis, cur nobis invidus aufers?
 Nam, bene si memini sectæ documenta profanæ,
 275 Quidquid agas, licet ipse putas te posse reapse
 Non agere id quod agis, solius Materiæ vi,
 Atque ignoratis impulsibus illud agetur;
 Nec poterit non esse quod est: quia sive movetur

Obliquè, seu recta meat, non libera currit
 280 Materies, æquè nobis causa unica motū,
 Ac Soli & Lunæ, lapidi, fluvioque, vel igni.
 Propterea nobis indeclinabile Fatum
 Incumbet: Fatum omniparens, cui tanta potestas
 In Superos ipsumque Jovem celebrata Poëtis,
 285 Quanta Jovi Superisque in nos olim esse putata est,
 Hoc detestatus simul adstruis, omnia motu
 Materiæ dum vis fieri & clinamine cæco;
 Ac solas Atomos interno pondere pressas
 Instituis rerum causas, quæcunque genuntur.
 290 Q U I N etiam nil fortuitò contingere posset.
 Unde ruit Casus Divū pater atque hominum rex
 Ille tuus. Neque enim casu est quod jam esse necesse est.
 Nempe improviso concursu & viribus æquis,
 Dum tibi nunc temerè & nullo cogente videntur
 295 Innefti, quæ sponte moves primordia Mundi
 Per vacuum; tamen est, quare innectantur, in illis
 Causa latens & certa; nequit quâ stante volando
 Quæque Atomus non huic jungi, cui jungitur: idque
 Lex quasi lata foret: quia tali concita nisu
 300 Non vitare potest aliam, quæ pondere tali
 Labitur: & tali decurrens tempore, eodem
 Tempore decurrentem offendat oportet, eodem
 Inque loco. Tali si sit demum utraque formā,
 Ut coēant; certè nequeunt utrinque revelli:
 305 Si secus; haud ullo poterunt concrescere nexu.
 Et quoniam inde oritur quidquid, sic fiat oportet
 Ut mixtura dedit, manifestum linquitur ex te,
 Naturæ legem cunctis incumbere rebus;